

RS Global
Journals

Scholarly Publisher
RS Global Sp. z O.O.
ISNI: 0000 0004 8495 2390

Dolna 17, Warsaw, Poland 00-773
Tel: +48 226 0 227 03
Email: editorial_office@rsglobal.pl

JOURNAL	International Journal of Innovative Technologies in Social Science
p-ISSN	2544-9338
e-ISSN	2544-9435
PUBLISHER	RS Global Sp. z O.O., Poland

ARTICLE TITLE	UNIFICATION OF EDUCATIONAL AND PEDAGOGICAL FORECASTING IN THE UKRAINIAN SOCIALIST SOVIET REPUBLIC OF THE PERIOD 1930-1940
AUTHOR(S)	Черняк Сергій Геннадійович
ARTICLE INFO	Cherniak S. G. (2023) Unification of Educational and Pedagogical Forecasting in the Ukrainian Socialist Soviet Republic of the Period 1930-1940. <i>International Journal of Innovative Technologies in Social Science</i> . 1(37). doi: 10.31435/rsglobal_ijitss/30032023/7949
DOI	https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss/30032023/7949
RECEIVED	01 February 2023
ACCEPTED	16 March 2023
PUBLISHED	17 March 2023

LICENSE

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution 4.0 International License**.

© The author(s) 2023. This publication is an open access article.

UNIFICATION OF EDUCATIONAL AND PEDAGOGICAL FORECASTING IN THE UKRAINIAN SOCIALIST SOVIET REPUBLIC OF THE PERIOD 1930-1940

Черняк Сергій Геннадійович

Канд. пед. наук, доцент, завідувач відділу наукової роботи та редакційно-видавничої діяльності, Київська муніципальна академія естрадного та циркового мистецтва, м. Київ, Україна

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss/30032023/7949

ARTICLE INFO

Received 01 February 2023

Accepted 16 March 2023

Published 17 March 2023

KEYWORDS

Educational and Pedagogical Forecasting, Unification of Education.

ABSTRACT

The article is devoted to the problem of the unification of educational and pedagogical forecasting in the Ukrainian Socialist Soviet Republic of the period 1930-1940. The author emphasizes that the unification of educational and pedagogical forecasting in the Ukrainian Soviet Socialist Republic of the period 1930-1940 hid the threat of a social explosion, led to the strengthening of the national course to build a communist society. All this affected the invariant component of the content of educational and pedagogical forecasting in the context of dominant socio-economic (industrialization, collectivization) and political (monopolization, curtailment of Ukrainization) factors. During the studied period, we focus on the spread of state institutions of higher pedagogical education, in particular, industrial-pedagogical institutes, institutes of social education, pedagogical technical schools, which determined new conditions for staffing higher schools. We also emphasize the search for the optimal model of the functioning of the education system and the development of numerous teacher training projects.

Citation: Cherniak S. G. (2023) Unification of Educational and Pedagogical Forecasting in the Ukrainian Socialist Soviet Republic of the Period 1930-1940. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 1(37). doi: 10.31435/rsglobal_ijitss/30032023/7949

Copyright: © 2023 Cherniak S. G.. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими проблемами.

В умовах пошуку ідентичності України серед вітчизняної громадськості, наукового співтовариства цілком закономірно постає гостра потреба оцінити соціально-економічні, суспільно-політичні процеси, що протікали після 1991 року [11, с. 215]. Нинішня ситуація в Україні, яка приховує в собі загрозу соціального вибуху, ставить перед дослідниками проблему моральної відповідальності за наукову достовірність у висвітленні ними історико-педагогічних процесів. Певною гарантією відповідності їх праць цьому критерію може служити забезпечення належного рівня наукової методології досліджень, підвищення інтересу науковця до історіософського осмислення економічних і соціально-політичних процесів. Предметом історіософського аналізу в кінцевому підсумку є історична самосвідомість — двоїста, суб'єктивно-об'єктивна, за своєю природою, що й забезпечує можливість історичного пізнання. Тут слід усвідомлювати й відмінність між логіко-методологічним та філософсько-гносеологічним аспектами пізнання історії. Перший з них стосується процесу здобуття знання в історико-педагогічній науці, способу обґрунтування і перевірки одержаних результатів. Другий — пов'язаний з проблемою пізнання минулого взагалі. Перший — є, швидше, питанням операційних навичок у практиці історико-педагогічного дослідження, фактом процедури, а тому допускає можливість певної еkleктики, запозичення думок різних авторів. Другий — це вже проблема не факту, а усвідомлення передумов самого історичного пізнання, можливості

перемоги історичного мислення над обмеженістю фактів, а тому вимагає певної світоглядної визначеності [19, с. 3 – 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Зауважимо, що до проблеми уніфікації освіти у власних наукових розвідках зверталися такі вітчизняні педагоги, як Л.В. Артемова, Л.Д. Березівська, Т.Л. Гавриленко М.В. Левківський, О.О. Любар, Д.І. Пащенко, М.Г. Стельмахович, Д.Т. Федоренко та інші. У нашій публікації ми привертаємо увагу до проблеми уніфікації освітньо-педагогічного прогнозування в Українській Соціалістичній Радянській Республіці періоду 1930 – 1940 рр.

Мета статті — проаналізувати проблему уніфікації освітньо-педагогічного прогнозування в Українській Соціалістичній Радянській Республіці періоду 1930 – 1940 рр.

Виклад основного матеріалу.

Коли після 1991 року панівною в українській історіографії стала національна парадигма, історіографічна українська нація нарешті здобула гору в історіографічному змаганні з династіями, державами й домінуванням російської та польської націй. Ця зміна перспективи усунула багато шкоди, заподіяної українцям у межах російсько- та польськоцентричного наративів, та чи встановила вона бажану справедливість відносно історії України як країни і як території? [12, с. 6].

У квітні 1930 року на Всесоюзній партійній нараді нарком освіти України М.О. Скрипник виступив з пропозицією уніфікації системи народної освіти СРСР, обґрунтовуючи це тим, що "цього вимагає єдиний план господарської перебудови СРСР". Таким чином, поступово сформований наприкінці 20-х років тоталітарний режим ліквідував українську освітню специфіку в рамках загальносоюзної уніфікації системи освіти. При цьому за взірць було взято російську систему народної освіти [8, с. 165].

У цей час у Росії склалася така система освіти [9, с. 303]:

- початкова школа (I ступінь) — 4 роки навчання;
- семирічна школа як фундамент всієї шкільної системи;
- школа II ступеня (дев'ятирічна середня школа);
- фабрично-заводські семирічки;
- школи селянської молоді;
- школи фабрично-заводського учнівства;
- робітничий факультет.

Маємо відзначити, що уніфікація освіти, тобто суцільне зведення системи освіти до єдиних вимог, єдиних нормативів, здійснювалася в контексті соціально-економічних (індустріалізація, колективізація, культурна революція) та політичних (монополізація більшовицькою владою усіх сфер суспільного життя, утвердження комуністичної ідеології, формування тоталітарного суспільства, зрощення більшовицької партії з державним апаратом, масові репресії сталінського режиму, звинувачення Наркомосу УСРР, голодомор в Україні 1932 – 1933 рр., згорання українізації та інше) чинників [13]. Починаючи з цього періоду, коли Наркомос РРФСР зазнавав нищівної критики і фактично перетворився в придаток Відділу при ЦК ВКП (б), яким безпосередньо керував Й.В. Сталін, то саме він особисто ініціював, вивчав, рецензував і ухвалював основоположні освітні документи, які без обговорення педагогічного громадськістю приймалися не Наркомосом, а ЦК ВКП (б). Така практика супроводжувала освітню сферу аж до розпаду СРСР [5, с. 713].

Маємо відзначити, що "українізація" підірвала рівновагу сил, що склалися на початку 1920-х років між комуністичним режимом і українським національним рухом. Перехід частини комуністів на національні позиції, витворення українського пролетаріату, збільшення частки українського міського населення та активна освітня культурна і наукова діяльність старої і молодшої української еліти створювали серйозну загрозу контролю Москви над УСРР [4, с. 322]. Українознавство сприймає, осмислює й оцінює навколишню дійсність як світ буття і діяльності української спільноти, визначає її місце, призначення й "долю" у часо-просторових вимірах, охоплюючи вузлові категорії світогляду: світ, людина, смисл буття (життя і смерть, свобода й

необхідність), минуле і прийдешнє, простір і час; форми сприйняття майбутнього: віра і пов'язані з нею мрія, надія, сподівання, людські прихильності; атрибути святості: народ, нація, Батьківщина, Бог [21, с. 11]. Зауважимо, що українознавчі мотиви освітньо-прогнозувальної діяльності відображено в протоколах релігійних з'їздів і нарад [14], а також у статутній діяльності релігійних громад [6; 7].

У 30-х роках палітра національного життя збіднюється. Тисячі й тисячі репресованих представників творчої інтелігенції дореволюційного і радянського походження були штучно вилучені з національної культури, в результаті чого культурний процес загальмувався. Масові заходи, зокрема такі, як "призов робітників у літературу", нічого істотного культурі дати не могли. В національній і загальносоюзній культурі лишилися не скоро заповнені лакуни. Поняття "національної меншості" поступово перестало вживатися, національні райони зникали з географічної карти, кількість газет і журналів, що видавалися національними мовами, скорочувалася. Під приводом боротьби з примусовою українізацією, а подібних перекирвань справді було немало, масштаби та інтенсивність впровадження української мови в керівні ланки управління скоротилися [18, с. 24].

У 30-ті роки авторитарна педагогіка витісняє залишки вільного виховання. На розвиток педагогічної науки і практики чиниться партійний тиск. Від шкільного навчання і виховання передусім вимагається, щоб вони були класовими, відповідали курсу комуністичної партії більшовиків. Орієнтація навчання на програмно-предметну систему залишає поза увагою особистість учня, його потреби та інтереси. Запроваджуються безальтернативні навчальні плани, програми, підручники. Виховання здійснюється в колективі, через колектив і для колективу, самотність дитини, її індивідуальність не враховуються [2, с. 302].

На особливу увагу заслуговує ідея політехнізму, теорія і практика її реалізації в історії вітчизняної школи ХХ століття. Ідею політехнізму, яка свого часу була сформульована в період оновлення механізмів соціально-економічної розбудови суспільства, відносимо до вічних соціально-педагогічних надбань. У 1931 році політехнізацію шкіл умотивовано, задокументовано і проголошено пріоритетним напрямом державної освітньої політики, реформування системи шкільної освіти передбачало перетворення загальноосвітніх шкіл у трудові політехнічні. Політехнізм став провідним принципом дидактики, а політехнічна підготовка — самостійним компонентом змісту шкільної освіти, виразником її антропоцентричних перетворень. Еволюція ідеї політехнізму історично пов'язана з трансформаціями системи "освіта — виробництво — економіка" та випереджувальним оновленням людського потенціалу. Ідея політехнізму виступає джерелом розвитку шкільної освіти щодо задоволення потреб сучасного виробництва в тісному зв'язку з вихованням людини, одухотворенням прогресивного економічного поступу [16, с. 28].

Зауважимо, що в обґрунтуванні шляхів реорганізації шкіл відповідно до завдань індустріалізації країни представники вітчизняної педагогічної науки 30-х років ХХ століття не були одностайними. Серед учених тривала наукова дискусія, яка розпочалася ще на початку 20-х років ХХ століття, між прихильниками політехнізму (Н.К. Крупська, А.В. Луначарський, М.М. Пістрок) і монотехнізму (О.К. Гастев, М.Ф. Гринько, Я.П. Ряппо) на предмет визначення пріоритетності між ними й окреслення у зв'язку з цим цільових орієнтирів розвитку освіти України. Але з часом, унаслідок прийняття низки нормативних документів, пов'язаних із визнанням політехнізації головним напрямом удосконалення діяльності загальноосвітніх шкіл, дискусійний характер цього питання нівелюється. Натомість означена наукова полеміка переходить в іншу площину — визначення конкретних шляхів реалізації ідеї політехнізму, а отже, й окреслення стратегічних напрямів подальших наукових пошуків. Тож у ході теоретичних досліджень виокремлюється кілька наукових течій, представники яких відстоювали різні, а іноді зовсім суперечливі позиції [15, с. 162].

Таким змінам сприяли також постанови ЦК ВКП(б) про організацію і зміст роботи радянської школи. 05 вересня 1931 року ЦК ВКП(б) прийняв постанову "Про початкову і середню школу", в якій зобов'язав наркомоси республік негайно розпочати роботу по складанню нових навчальних планів і програм, що забезпечили б засвоєння учнями основ наук і відповідали б завданням політехнічного навчання, яке повинно здійснюватися на основі опанування учнями загальноосвітніх дисциплін, зв'язку теорії з практикою, вивчення основ виробництва. Невдовзі після цієї постанови були затверджені нові навчальні плани, побудовані на основі предметного

викладання, і введені нові програми з основних навчальних предметів, в яких ще було багато серйозних недоліків [9, с. 303].

25 серпня 1932 року ЦК ВКП(б) прийняв постанову "Про навчальні програми та режим у початковій і середній школі". Цим документом було засуджено комплексну систему навчання, бригадно-лабораторний метод, метод "цілих слів" у навчанні грамоти [22, с. 100].

У 1932 році була затверджена єдина для всієї країни структура загальноосвітньої трудової школи: початкова (1 – 4 класи), неповна середня (1 – 7 класи) і середня (1 – 10 класи). Вдосконалювався шкільний освітній процес. Так, у 1935 році був запроваджений єдиний день початку (01 вересня) та закінчення (окремо для кожного типу шкіл) навчального року; визначалися кількість уроків для кожного з класів, тривалість уроку (45 хвилин), порядок прийому до школи, переведення до наступних класів та складання іспитів. Основною формою викладання в загальноосвітній школі знову став урок. Замість комплексної системи навчання повсюдно запроваджувалася предметна. Одночасно проводилася робота щодо поліпшення освітніх програм та викладання профільних шкільних дисциплін, удосконалення підручників, хрестоматій тощо [2, с. 303].

ЦК ВКП(б) рекомендував Наркомосу переробити освітні програми до 01 січня 1933 року для того, щоб забезпечити "дійсно міцне і систематичне засвоєння дітьми основ наук". У постанові ЦК ВКП(б) від 04 липня 1936 року "Про педологічні перекручення в системі Наркомосу" викрив педологію і шкідливу діяльність педологів, вказав, що вони базуються на антинаукових, антимарксистських положеннях. Засудивши педологічні перекручення, ЦК ВКП(б) у своїй постанові вимагав "відновити повністю в правах педагогіку і педагогів", вказав на необхідність розвитку марксистської науки про дітей [9, с. 304].

Керівник центральної експериментально-дослідної лабораторії Наркомосу С.Т. Шацький обґрунтував роль діяльності у вихованні дитини, запропонував форми поєднання інтелектуальної, фізичної, трудової діяльності. Сьогодні діяльність є основою виховання й навчання.

С.Т. Шацький висунув ідею раціоналізації та оптимізації процесу навчання. Він радив будувати освітній процес так, щоб усі учні працювали на уроці активно й самостійно, і враховувати не лише результат, а й процес навчання, оскільки саме в ньому учень набуває вміння працювати. Він розробив схему розвитку дослідницьких навичок у дітей. Нині за сутністю їй відповідає структура проблемного навчання, яке високо оцінене сучасною педагогікою [2, с. 304].

Окреслимо зміни, що стосувалися функціонування вищої педагогічної школи. Типізація педагогічних шкіл, відповідно до рішення конференції представників педагогічних закладів вищої освіти, що відбулася 25 – 27 січня 1930 року, складала такі три основні групи [17, с. 769 – 770]:

- індустріально-педагогічні інститути, що готуватимуть учителів для шкіл фабрично-заводського учнівства, професійних шкіл, технікумів, робітничих факультетів, вечірніх робітничих університетів та курсів. Курс — 4-річний;
- інститути соціального виховання, що готуватимуть керівників другого концентру трудових шкіл і установ політичної освіти, вихователів дефективних дітей та дошкільного виховання. Курс — 3-річний. Інститут соціального виховання поділяється на такі факультети: шкільний, позашкільний, педолого-педагогічний;
- педагогічні технікуми, які постачатимуть учителів-груповодів для 1-го концентру трудових шкіл. Курс — 3-річний. Технікуми поділялися на шкільні, дошкільні, фізичної культури та індустріальні, що готуватимуть керівників виробничого навчання.

Постановою Центрального Виконавчого Комітету СРСР "Про навчальні програми і режим у вищій школі і технікумах" від 19 вересня 1932 року встановлено нові правила комплектування вищої школи і технікумів. Зокрема [17, с. 749]:

- установити вступні іспити, незалежно від закінчення робфаку, технікуму тощо, для всіх, хто вступає до закладів вищої освіти, з математики, хімії, фізики, рідної мови і суспільствознавства;
- під час прийому до технікумів пильно перевіряти знання в обсязі курсу семирічки й приймати лише тих, хто успішно склали іспит з основних предметів (рідної мови, математики, хімії, фізики та суспільствознавства).

У зв'язку з уніфікацією системи вищої освіти в СРСР у 1933 році в Україні було відновлено діяльність університетів, зокрема відновив свою діяльність Київський університет. До його складу влилися педагогічний інститут професійної освіти та фізико-хіміко-математичний інститут. У цьому ж році інститути соціального виховання та професійної освіти були реорганізовані в Київський державний педагогічний інститут, що став одним з найбільших педагогічних закладів вищої освіти в Україні [20, с. 234].

Велика увага приділялася забезпеченню шкіл педагогічними кадрами. У 1930 – 1931 навчальному році в школі працювало 103854 учителів. Із них 25 % мали середню і вищу педагогічну освіту і понад 50 % — загальну середню освіту. Значних успіхів було досягнуто в ліквідації неграмотності серед населення. В 1930 році у школах і лікнепах України навчалася 1,6 млн. осіб, які, крім загальної освіти, набували й початкових технічних або сільськогосподарських знань. Утім, станом на 1939 рік в Україні залишалася 15 % дорослих, які не вміли читати. З другої половини 30-х років змінилися форми навчання дорослих. Для них була розширена мережа вечірніх шкіл [2, с. 305].

Маємо відзначити, що саме у цей період мінімізувалися відмінності у навчальних планах і програмах для шкіл фабрично-заводського учнівства. У 1931 році навчально-методичною групою відділу кадрів Вищої ради народного господарства України було розроблено типові навчальні плани для шкіл фабрично-заводського учнівства з 1,5 – 2-річним термінами навчання. У контексті нашого дослідження науковий інтерес становить те, що серед предметів загальнотехнічного циклу зокрема вивчався курс "Організація й раціоналізація праці та виробництва". У ході його опанування учні набували знань з основних принципів організації соціалістичних форм праці, а також планування, управління, раціоналізації діяльності конкретного підприємства [1, с. 163].

З 1933 року посилюється наступ на курс національного відродження. В телеграмі Й.В. Сталіна Центральному комітетові комуністичної партії України йдеться про припинення українізації. Російська мова, згідно з партійними та урядовими документами, набуває статусу державної мови та мови інтернаціонального і патріотичного єднання народів СРСР. У 1938 році Рада народних комісарів (РНК) і ЦК ВКП(б) видали постанову "Про обов'язкове вивчення російської мови в школах національних республік і областей" [2, с. 305].

Зросійщення української молоді старанно маскувалося інтернаціонально-комуністичною словесною буфонадою, проповіданням "вищості й винятковості та місіонізму" російського народу, нав'язуванням учнівській молоді неросійської національності почуття меншовартості й неповноцінності, зречення рідної мови на користь збільшення російськомовного населення України [10, с. 337].

У 30-ті роки ставиться завдання створити суспільне дошкільне виховання. Багато робиться для підвищення якості його роботи. Воно має будуватися на засадах комуністичного виховання в боротьбі з "буржуазною" спадщиною, вербалізмом, схоластичністю й традиціоналізмом. Такі настанови з'являються в журналі "За комуністичне виховання дошкільника" з 1931 року, а також в окремих брошурах комісара народної освіти М.О. Скрипника — "Про завдання народного виховання" (1932 р.), "Основні питання виховання в дошкільних установах" (1933 р.). Перша з них була настільною книгою кожного працівника дошкільних установ. Колективізація і масове залучення жінок до виробничої діяльності зумовили розвиток суспільного дошкільного виховання. Основними типами суспільних закладів для дітей дошкільного віку у 30-ті роки були дитячий садок і дитячий осередок [2, с. 306].

Знаменною віхою в історії українського шкільництва став I Український педагогічний конгрес, який відбувся у Львові 2 – 3 листопада 1935 року. Він об'єднав усі найкращі педагогічні сили навколо проблем українського національного виховання й українознавства. Конгрес визначив мету національного виховання, сконкретизував практичні методи й засоби для її реалізації, охарактеризував місце й роль виховання в національно-культурному відродженні українського народу. Певний внесок у розвиток вітчизняного шкільництва, національної освіти й виховання зробила Українська греко-католицька церква, зокрема, її митрополит Андрей Шептицький [10, с. 343 – 344].

Маємо відзначити, що з 1932 – 1933 рр. була остаточно припинена українізація в школі та дошкільні, хоча українська мова й залишилась. Починається ідейне цькування українських

письменників та культурних діячів. Багато з них розчарувались чи не витримали й покінчили життя самогубством [2, с. 310 – 311]. Розпочався шалений наступ на здобутки української культури, освіти, науки. Першими в цьому процесі були дії, спрямовані на ліквідацію національної школи України. Її було перетворено на засіб геноциду проти українців, головним завданням якого стала русифікація корінного населення, спотворення його національного світогляду, свідомості, характеру, відлучення від традицій, звичаїв, культури свого народу. Така державна політика призвела до породження в молоді національного нігілізму, зневаги до рідної мови, культури українського народу, духовності. Це, у свою чергу, породило в українців комплекс національної і громадської неповноцінності, мавпування перед іншими народами [10, с. 356].

Репресії проти діячів культури, науки, освіти за спробу відстояти національну культуру, школу стали жахливою пересторогою для всіх, хто вірив у ідеї ленінської національної політики та їх практичну реалізацію. Сталінська теорія "злиття націй" завершила справу. Наступні покоління мислили лише про інтернаціональне. Та й саме поняття національного було підмінене "націоналістичним", що як ганебний ярлик навішувалось тому, хто згадував про національну історію чи наважувався розмовляти українською мовою в російському оточенні [2, с. 311].

Проаналізувавши хід та організаційно-педагогічні засади контрреформи 30-х років ХХ століття, доходимо висновків, що в умовах тоталітарного режиму, повного ігнорування громадсько-педагогічної думки планомірно й системно, за допомогою партійних постанов з глибоким руйнівним прихованим підтекстом, українська освіта перетворилася на уніфіковану загальнонарадянську політизовану в результаті згорання українзації, посилення внутрішньошкільного контролю та контролю за школою, вчительством; регламентації та ідеологізації змісту освітнього процесу (введення єдиних навчальних планів, шкільного режиму, системи оцінювання, підходів до підручникотворення; збільшення кількості годин на вивчення російської мови; запровадження обов'язкового вивчення російської мови в українських школах, паралельного функціонування російських та українських шкіл; установаження єдиної шкільної системи освіти; перегляд навчальних програм; введення до змісту предметів біографій вождів, вилучення національного матеріалу; запровадження єдиних підручників, уроку як основної форми освітнього процесу; посилення контролю за дисципліною учнів; стимулювання розгортання соцзмагань за стовідсоткову успішність учнів, що набула формального характеру; надання права виключно Наркомосу призначати директорів шкіл; надання пріоритетності в освітньому процесі комуністичній ідейності), а також підпорядкування педагогічної науки офіційній ідеології [3, с.230 – 231].

Висновки.

Отже, уніфікація освітньо-педагогічного прогнозування в Українській Соціалістичній Радянській Республіці періоду 1930 – 1940 рр. приховувала в собі загрозу соціального вибуху, призвела до посилення загальнодержавного курсу на побудову комуністичного суспільства. Все це вплинуло на інваріантну складову змісту освітньо-педагогічного прогнозування в контексті домінуючих соціально-економічних (індустріалізація, колективізація) та політичних (монополізація, згорання українзації) чинників. Упродовж досліджуваного періоду акцентуємо на поширенні державних закладів вищої педагогічної освіти, зокрема індустріально-педагогічних інститутів, інститутів соціального виховання, педагогічних технікумів, що визначало нові умови для комплектування вищої школи. Також наголошуємо на пошуках оптимальної моделі функціонування системи освіти та розробці численних проєктів підготовки вчителя.

Перспективи подальших наукових розвідок у межах окресленого питання вбачаємо у здійсненні історико-персоналістичного аналізу проблеми освітньо-педагогічного прогнозування на основі досвіду А.С. Макаренка.

REFERENCES

1. Аніщенко О. В. Проблема наукової організації праці в історії розвитку педагогічної науки і практики в Україні (кінець XIX – XX століття). Монографія. Ніжин: ПП Лисенко М. М., 2008. 355 с.
2. Артемова Л. В. Історія педагогіки України: Підручник. Київ: Либідь, 2006. 422 с.
3. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у XX столітті: монографія. Київ: Богданова А. М., 2008. 406 с.
4. Грицак Я. Й. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX – XX століття. Київ: Yakaboo Publishing, 2022. 656 с.
5. Зайченко І. В. Історія педагогіки. У двох книгах. Книга II. Школа, освіта і педагогічна думка в Україні. Київ: Видавничий дім "Слово", 2010. 1032 с.
6. Листування з Наркомфіном УСРР та райвиконкомом про обкладання податком служителів культу, реєстрацію статутів релігійних громад і по розгляду заяв та скарг віруючих за 1930 – 1932 рр. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф. 1, оп. 6, спр. 214, арк. 1 – 175.
7. Листування з райвиконкомом про закриття молитовних будинків, реєстрацію статутів релігійних громад та розгляду заяв служителів культу і окремих віруючих, 28 грудня 1930 року – 28 січня 1932 року. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф. 1, оп. 6, спр. 217, арк. 1 – 406.
8. Левківський М. В. Історія педагогіки: Навч.-метод. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 190 с.
9. Левківський М. В., Пашенко Д. І. Історія педагогіки: Підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 380 с.
10. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української школи і педагогіки: Навч. посіб. Київ: Знання, 2006. 447 с.
11. Падалка С. С. Рецензії й огляди видання Ткаченка В. М. Україна: quo vadis — куди йдемо. Український історичний журнал. 2018. № 1. С. 215 – 219.
12. Плохій С. М. Якої історії потребує сучасна Україна? Український історичний журнал. 2013. № 3. С. 4 – 12.
13. Протокол засідання колегії Наркомосу УСРР (копія) та матеріали до нього від 11 лютого 1929 року. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф. 166, оп. 9, спр. 9, арк. 1 – 44.
14. Протоколи релігійних з'їздів і нарад за 1930 та 1931 рік. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф. 1, оп. 6, спр. 212, арк. 1 – 98.
15. Семеновська Л. А. Ідея політехнізму в шкільній освіті України (XX століття): монографія. Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2012. 344 с.
16. Семеновська Л. А. Процес реалізації ідеї політехнізму в шкільній освіті України (XX століття). Педагогічні науки. Збірник наукових праць Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. 2013. № 1(57). С. 28 – 36.
17. Сірополко С. О. Історія освіти в Україні. Київ: Наукова думка, 2001. 912 с.
18. Смолій В. А., Сарбей В. Г., Хміль І. С., Кульчицький С. В. Україна: діалектика національного розвитку. Препринт № 7. Київ: Інститут історії Академії наук Української СРР, 1989. 32 с.
19. Ткаченко В. М. Україна: історіософія самоорганізації. Київ: Інститут історії України НАН України, 1994. 41 с.
20. Тригубенко В. В., Нестеренко Л. С. Освіта і педагогічна думка в Києві за тисячу років. Навч. посіб. Київ: ТОВ "Кадри", 2002. 369 с.
21. Усатенко Т. П. Українська національна школа: минуле і майбутнє (українознавчий вимір). Київ: Наукова думка, 2003. 286 с.
22. Хмельницька О. С. Педагогіка. Історія педагогіки: навч.-метод. посібник. Переяслав: Домбровська Я. М., 2021. 222 с.